

УДК [378.018.4:004.5]005.412(410)

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ В СВІТІ THE HISTORY OF DISTANCE EDUCATION DEVELOPMENT IN THE WORLD

Тетяна ПИЛАСЬВА, (м.Харків, Kharkiv)

У статті розглянуто історію розвитку дистанційної освіти в світі. Розкрито вплив нових технологій на еволюцію дистанційної освіти. В статті висвітлено передумови та процес формування Відкритого університету Великобританії, який став моделлю для створення відкритих університетів в інших країнах. Розглянуто позицію ЮНЕСКО стосовно використання методів дистанційної освіти.

Ключові слова: *дистанційна освіта, історія дистанційної освіти, кореспондентські школи, Відкритий університет, освітнє телебачення, команди курсу, інформаційні технології.*

В статтє рассмотрена история развития дистанционного образования в мире. Раскрыто влияние новых технологий на эволюцию дистанционного образования. В статтє освещены предпосылки и процесс формирования Открытого университета Великобритании, стал моделью для создания открытых университетов в других странах. Рассмотрена позиция ЮНЕСКО относительно использования методов дистанционного образования.

Ключевые слова: *дистанционное образование, история дистанционного образования, корреспондентские школы, Открытый университет, образовательное телевидение, команды курса, информационные технологии.*

The article is devoted to historical analysis of distance education development in the world. The article determines that the era of distance education started in 1840, when I.Pitman established distance courses in London. It's defined, that the first possibility of getting higher education at the distance was realized in the University of London. Distance education is determined to develop through creation of both the first private correspondent schools and distance departments in classical universities. The UNESCO's attitude to the use of distance education is highlighted. The article sets out the impact of new technologies on the evolution of distance education development. The article examines the preconditions of the Open University of Great Britain creation and its formation process. The research sets out the roles of educational television, information technologies and "course teams" in distance programs creation. It is defined that the transfer from one stage of distance education to another is caused by gradual qualitative changes in education coupled with quantitative changes in information technologies.

Keywords: distance education, history of distance education, correspondent schools, the Open university, educational television, course teams, information technologies.

Постановка проблеми у загальному вигляді... У сучасному світі використання дистанційного навчання надає можливість швидко оновлювати свої знання, адаптуватися до зміни життєвих ситуацій та використовувати широкий спектр форм, методів та засобів навчання. У зв'язку з цим важливого значення набуває розгляд невирішеної проблеми вивчення світового досвіду впровадження дистанційної форми освіти, елементи та кращі досягнення якої можуть бути використані в системі дистанційного навчання України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремими аспектами розвитку дистанційної освіти займалися українські та закордонні вчені Андреев О.О., Густир О. В., Либин-Левав В. А, Радіусом О. А. Спіцин В. А, Биссел Ч. (Bissell С. С.). Проблема впливу розвитку нових технологій на методи дистанційної освіти вивчалась Бедніною В. Г., Розіною І.Н., Агасісом Е.(Agassiz Е. С). Однак у педагогічній літературі недостатньо розробленою залишається проблема вивчення історії дистанційної освіти.

Мета написання статті: виявити та проаналізувати особливості розвитку дистанційної освіти в університетах світу.

Актуальність. В останні десятиліття у системі освіти України активно впроваджуються технології дистанційного навчання. Тому актуальним є вивчення історії виникнення дистанційної освіти, процес її становлення і розвитку в світі. Значний досвід накопичений закордонною вищою школою, може бути використаний в українських навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу... В науковій літературі часто постає питання, хто є родоначальником дистанційної освіти. Як відомо з історії, Ісус Христос навчаючи своїй вірі учнів, давав їм записувати свої лекції для подальшого поширення серед священників та їх читання в церковних

парафіях. Таким чином, дистанційна освіта відома з давніх часів і за своєю суттю є інтернаціональною.

Засобом дистанційної освіти початкового етапу її розвитку був друкований або написаний від руки матеріал. Поява друкарства зробила можливим випуск недорогих підручників, а поява марки у 1840 р. підштовхнула І. Пітмана, винахідника одного з методів стенографії, поширити його метод дистанційно. У 1840 р. І. Пітман створив курси кореспондентського навчання у Лондоні для того, щоб, за допомогою листування, навчити методу стенографії, отже, це було першою спробою запровадити дистанційне навчання. Для організованого навчання у 1843 р. було створено безкоштовне товариство кореспондентського навчання стенографії, де могли навчатися всі бажаючі [7, с. 15]. Таким чином, саме у Великобританії з'явився перший досвід використання дистанційної освіти.

У 1856 р. Ч. Тусен та Г. Ланченштейдт створили інститут в Берліні, заснований на кореспондентській формі навчання іноземним мовам. При цьому слід зазначити, що у 1850 р. в Росії був створений інститут заочного навчання [5, с. 144].

Вперше можливість отримувати вищу освіту на відстані була реалізована в 1858 р. у Лондонському університеті [1], коли кандидатам зі всього світу, незалежно від того, де і яким чином вони здобували освіту, було дозволено складання іспитів для отримання академічних ступенів бакалавра та магістра всіх спеціальностей (окрім медицини). До 1870 р. Лондонський університет мав свої традиції щодо надання допомоги студентам при навчанні, використовуючи можливості пошти. В університеті велися професійні курси та курси з підготовки до вступних іспитів до університету. Саме така підготовка була початковою формою дистанційного навчання [6, с. 67].

У 1877 р. Шотландський університет Св. Андрія запропонував програму кореспондентського навчання для жінок на звання ліценціата мистецтв, яка діяла протягом 55 років. [8].

Бурхливе зростання залізниць у Північній Америці стимулювало поширення навчання за листуванням у США і Канаді. У 1874 році програма навчання поштою була запропонована університетом штату Іллінойс. У 1889 р. університетську освіту за листуванням запропонував університет Квін в канадському штаті Онтаріо (м. Кінгстон). У Пенсільванії щоденна газета під назвою «Кольєри інжінія» стала публікувати навчальні матеріали, спрямовані на поліпшення техніки гірських розробок і запобігання нещасним випадкам на рудниках. Ці публікації користувалися величезним успіхом, тому в 1891 році був розроблений самостійний курс, що послужив моделлю для програм навчання поштою різних предметів. В. Р. Харпер у 1892 році заснував перше університетське відділення дистанційного навчання в університеті Чикаго, почавши експериментувати з позакласним викладанням у Баптистської теологічної семінарії.

У 1911 році дистанційне навчання з'явилося в Австралії, коли почали свою роботу курси університетського рівня в Квінслендському університеті в Брісбені. У 1914 році було організовано навчання поштою за програмою початкової школи дітей, що живуть на значній відстані від звичайних шкіл. Заняття зі студентами педагогічного коледжу в Мельбурні проводилися з широким використанням пошти. Подібна практика незабаром поширилася на середні школи і технічні училища. Аналогічні системи для школярів стали використовуватися в Канаді та Новій Зеландії. У 1938 році у Вікторії (Канада) відбувся перший з'їзд Міжнародної Ради з кореспондентської освіти (International Council for Correspondence Education).

Дистанційна освіта розвивалась, як через появу приватних кореспондентських шкіл, так і через розвиток підрозділів дистанційного навчання в класичних університетах. У другій половині XIX – першій третині

XX ст. заклади додаткової освіти пропонували короткострокові професійно-технічні курси підвищення кваліфікації та різні курси передекзаменаційної підготовки. Наприклад, Коледж Скеррі в Единбурзі готував кандидатів до іспитів Громадянської служби, Університетський Кореспондентський коледж в Кембриджі – випускників неакредитованих англійських коледжів до іспитів на ступінь бакалавра в університеті Лондона, Кореспондентський коледж в Оксфорді – до вступних іспитів до Оксфордського університету [3].

Представники середнього класу, які мали можливість навчатися тільки у вільний від роботи час, надавали перевагу дистанційній формі навчання. Основними напрямками підготовки, які пропонували кореспондентські школи, були бібліотекарська справа, інженерна справа, менеджмент, економіка, математика та іноземні мови. Особливості дидактики у багатьох випадках визначала орієнтація на освітні потреби та психологічні особливості цього соціального прошарку населення.

Поява перших кореспондентських програм у класичних університетах, як правило, супроводжувалася їх розширенням спеціальними очними заняттями у позаурочний час у кампусах або в спеціальних літніх, недільних, вечірніх школах і класах.

Як відомо, дистанційна освіта тісно пов'язана з розвитком нових технологій, введенням аудіовізуальних пристроїв в школах на початку XX ст. Перший каталог фільмів-інструкцій з'явилися у 1910 р, медіа інструкції були введені в багато освітніх програм до 1920 р. у вигляді слайдів і кіно. У 1932 р. державний університет штату Айова почав експериментувати з передачею навчальних курсів студентам на відстані.

Особливістю періоду 50-60-их рр. XX ст. було стрімке збільшення нетрадиційних університетів у зв'язку з розширенням програм безперервної освіти, підвищення кваліфікації та перепідготовки фахівців. Вважалось, що класичні університети є вельми проблематичними для масової освіти з наступних причин: вони є дуже дорогими, тому що основний робочий час

професорсько-викладацького складу призначений для дослідницької роботи, і якщо рахувати витрати на утримання університету та на вищу освіту в цілому, то витрати на навчання одного студента є дуже високими; вимоги до студентів є дуже високими, а головне жорсткими: студент повинен витратити весь свій час на освіту; психологічна атмосфера в таких університетах не відповідає завданням інтеграції в університетське життя та залученню до вищої освіти людей з різних прошарків суспільства з різною біографією і різним рівнем підготовки [4, с. 25].

Позиція ЮНЕСКО, інших міжнародних організацій зводилася до того, щоб перетворення та нововведення у вищій школі направлялися в русло перетворення жорстких, негнучких та елітарних систем вищої освіти в доступні для всіх, перетворення різноманітних теорій і концепцій безперервної освіти в реальність. Таким чином, нагальним стало питання створення альтернативних вищих навчальних закладів.

У 1962 році М. Янг в статті для журналу британського освітянського центру «Where» запропонував «освіту на відстані, в якій би використовувалися методи кореспондентської освіти у поєднанні з радіо-і телемовленням» та створення «Відкритого університету» для підготовки людей до зовнішнього ступеня університету Лондона. BBC та Міністерство освіти розпочали дискусії з приводу «ефірного коледжу», а в березні 1963 р. робоча дослідницька група Лейбористської партії під керівництвом лорда Тейлора запропонувала експеримент на радіо та телебаченні: «Ефірний університет» для дорослого населення, при якому телебачення і радіо повинні були «доставляти» викладачів додому до учня [2, с. 263].

У 1969 р. була видана Королівська Хартія про створення Відкритого Університету Сполученого Королівства як незалежного, існуючого на одному рівні з іншими та автономного університету, який має право присвоєння вчених ступенів. Характерною особливістю цього університету, а

слідом за ним й інших університетів дистанційного навчання, є домінуюча роль уряду в процесі їх виникнення.

На своїй інавгурації перший канцлер Відкритого університету Д. Кроутер охарактеризував його, як «відкритий для людей, відкритий для місць, відкритий для методів, і відкритий для ідей» [Висел, с. 25]. Цей принцип залишається основним для університету вже протягом п'яти десятиліть його існування. Відкритий університет Великої Британії був заснований на переконанні в тому, що комунікаційні технології можуть забезпечити високий рівень якості освіти для людей, у яких не було можливості відвідувати заняття в традиційних університетах.

Відкриття університету у травні 1969 р. стало початком інтенсивної роботи: було призначено керівництво Відкритого університету; канцлером (ректором) призначили спікера палати громад; виділено приміщення; розпочався процес проектування, розробки та створення навчальних курсів. До університету було подано 43000 заяв, 25000 було прийнято, оскільки ця цифра була узгоджена з урядом. Конкурс на посади у Відкритий Університет був дуже великий: було подано 1200 заяв на 34 посади. Набраний штат працював дуже ефективно і робочий навчальний матеріал був готовий для перших студентів вже на початку 1971 р. [9].

Для створення перших фундаментальних курсів було організовано «команди курсу» (Course Teams), членами яких були всі співробітники факультетів, освітні технологи, продюсер ВВС, редактори, а також представники інших факультетів. Модель команди курсу формувалася протягом багатьох років, але її основні принципи залишаються незмінними і надалі: автономія, колективне прийняття рішень, а також поєднання академічного управління проектами та формування особливого персоналу із засобів масової інформації. Слід зауважити, що з моменту свого створення в роботі університету акцентувалась увага на використанні засобів масової інформації, хоча до того часу друковані матеріали були найбільш важливими

для всіх курсів. На додаток до друкованих матеріалів, радіо- і телебачення, команди курсу використовували інші технології, такі як аудіовізуальні засоби навчання (радіопроекти, а згодом аудіо-касети з доданим до них друкованим текстом і діаграмами) і комплекти для домашніх експериментів, які використовувались на технологічному факультеті та факультеті природничих наук, щоб деякі лабораторні роботи можна було проводити в домашніх умовах.

Команди курсу та дослідницькі групи у Відкритому Університеті перші дослідили та навчилися використовувати в освітньому процесі такі медіа засоби, як відеомагнітофони, CD-ROM, DVD, комп'ютерні навчальні програми, веб-сайти і так далі. Радіомовлення, яке зараз має тенденцію приймати форму програм загальних інтересів, які часто транслюються в прайм-тайм на телебаченні і пов'язані з веб-сайтами або місцевою діяльністю громади, завжди було важливим в роботі Відкритого університету [9].

Таким чином, в історії розвитку дистанційної освіти у Відкритому університеті Великобританії вперше було застосовано комплексний підхід до навчання з використанням широкого спектру технічних засобів. На нашу думку, результати діяльності Відкритого університету яскраво свідчили про те, що якість дистанційної освіти є конкурентоспроможною на ринку освітніх послуг.

У Великобританії 70-ті рр. XX ст. стали етапом стабільного розвитку дистанційної освіти, який проходив на тлі розширення мережі дистанційних вищих навчальних закладів: було відкрито близько 90 дистанційних коледжів різного типу. Так, в 70-ті рр. XX ст. дистанційні курси з підготовки вчителів без відриву від професійної діяльності стали регулярно функціонувати в багатьох коледжах і університетах Великобританії.

Період кінця 60-их – початку 70-их рр. XX ст. став найбільш плідним у теоретичному осмисленні дистанційного навчання. У ці роки були закладені основи головних моделей дистанційної освіти, що одержали згодом

поширення в світі і стали предметом дискусій. Ми вважаємо, що головним досягненням розвитку дистанційної освіти в цей період було усвідомлення того практично доведеного факту, що альтернативою денної форми навчання може бути самоосвіта громадян, яка направляється і контролюється вищими навчальними закладами, і дозволяє принципово розширити дидактичні рамки вищої освіти.

Відкритий університет Великобританії став базовою моделлю для відкритих університетів в інших країнах. Французький національний центр дистанційного навчання має 2,5 тисячі навчальних курсів, 185 тисяч користувачів, філії в 120 країнах світу, 5 тисяч викладачів беруть участь у розробці навчальних курсів та освітньої діяльності. Технічні засоби, що використовуються в організації роботи Французького національного центру дистанційного навчання, включають в себе супутникове телебачення, відео- та аудіокасети, електронну пошту, Інтернет, а також традиційні літературні джерела.

Інші найстаріші центри дистанційної освіти в Європі – це Національний університет дистанційної освіти в Іспанії (58 навчальних центрів у країні, 9 за кордоном) і Балтійський університет зі штаб-квартирою в Стокгольмі, який об'єднує 10 країн Балтійського регіону. У Канаді в 1972 р. з'являється Відкритий університет, в якому зараз понад 14000 студентів навчаються бізнесу, мистецтву, інформаційним технологіям. У тому ж році в Китаї був створений Шанхайський телевізійний університет, який зараз об'єднує понад 500000 студентів.

1974 р. в Німеччині створено Ферн (Хаген) – університет з програмами навчання з гуманітарних, соціальних, економічних та комп'ютерних наук, в якому навчається 55000 студентів. Голландський Відкритий університет, в якому програми з бізнесу, управління, економіки, права та культури вивчають 22000 студентів, був заснований в 1985 р.

В 1989 р. в США створено систему публічного телебачення (PBS TV), яка являє собою консорціум 1500 коледжів і телекомпаній. PBS TV включає в себе кілька навчальних програм, які транслюються по чотирьох освітніх каналах. Особливе місце серед них займає програма навчання дорослих, яка пропонує курси в різних галузях науки, бізнесу та управління.

Розквіт освітнього телебачення припадає на 70-80-ті рр., коли Латинська Америка і багато інших країн інтенсивно запроваджували його, прагнучи розширити доступ до знань за рахунок телебачення, а не за рахунок традиційних шкіл. Однак, основним недоліком телебачення, яке використовується як засіб навчання, було те, що воно не забезпечувало зворотного зв'язку. Різні телевізійні освітні проекти, які реалізовувалися у багатьох країнах світу, так і не змогли залучити таку кількість студентів, завдяки яким освітнє телебачення стало б більш економічною альтернативою традиційному навчанню. Незважаючи на те, що телебачення знайшло нову сутність у формі відео, йому бракувало функції динамічної взаємодії, яка є серцевиною процесу освіти. Тому зараз навчальне телебачення займає лише другорядну роль у навчанні, доповнюючи дистанційне навчання, що проводиться за допомогою телекомунікаційної супутникової освітньої технології.

Наступний етап дистанційної освіти припадає на 1985 р., він базується «на активному використанні інформаційних і комунікаційних технологій, пропонуючи двосторонній зв'язок у найрізноманітніших формах (текст, графіка, звук, анімація) як в синхронному («в один і той же час» – у вигляді відео або аудіо графічних конференцій, однаково популярних в північноамериканських навчальних закладах), так і в асинхронному режимі («не в один і той же час» – з використанням електронної пошти, Інтернету або телеконференцій)».

Незважаючи на те, що у 80-ті рр. XX ст. комп'ютеризована дистанційна освіта вже була застосована в деяких навчальних закладах, лише з появою

World Wide Web комп'ютерні та телекомунікаційні системи почали відігравати суттєву роль у дистанційній освіті. Після широкого впровадження сервісу WWW у 1993 р., дистанційна освіта, заснована на цій технології, отримала велике розповсюдження. На нашу думку, основною причиною є здатність веб-технологій реалізовувати взаємодію та інтерактивність за допомогою мережевих технологій. Веб-технології забезпечують гіпермедійне подання навчальної інформації, послуги швидкого та зручного зв'язку, а також інтерактивну взаємодію між викладачем та студентом. Відмітною особливістю сучасного етапу розвитку дистанційної освіти є: доступність високого рівня інтерактивної взаємодії для всіх учасників навчального процесу; своєчасна передача необхідного дидактичного комплексу інформаційного забезпечення; необмежений доступ студентів до навчальної інформації; контроль знань у дистанційному режимі.

Наприкінці ХХ ст. у Великобританії було створено Британську асоціацію відкритої та дистанційної освіти, яка зараз налічує близько 200 членів приватного та державного сектору освіти. Завданням асоціації є допомога в обміні навчальними матеріалами та досвідом між членами, а також контроль відповідності навчальних матеріалів освітнім нормам країни.

На межі ХХ–ХХІ ст. кількість установ дистанційної освіти різних типів і рівнів в світі перевищило 1100. Одним з найбільш авторитетних в області дистанційної освіти сьогодні є Пенсільванський університет (Penn State University). Його досвід використовувався ЮНЕСКО при створенні концепції віртуального університету

Великий досвід у розвитку дистанційної освіти є в Австралії. Там успішно функціонує консорціум дев'яти традиційних університетів – відкрите навчання Австралії (Open Learning Australia). Викладання здійснюється зі 150 дисциплін вищої школи, які охоплюють соціальні науки і бізнес, з використанням як друкованих матеріалів та пошти, так і телебачення, радіо, аудіо-і відеозаписів. В ряді країн (Китай, Латвія,

Нідерланди, Алжир, Великобританія, Туреччина та ін.) від 10 до 25 % студентів здобуває освіту в установах дистанційного навчання.

На основі вищевикладеного матеріалу можна зробити висновок про те, що дистанційна освіта займає велику нішу в структурі університетської освіти всього світу. Це є, на нашу думку, результатом світових процесів демократизації, гуманізації та інтеграції, які впливають на освітні системи розвинених країн світу. Створення дистанційної форми навчання відповідає його адекватності новим потребам суспільства, пов'язаних з освітою. Методи дистанційного навчання змінювалися з появою нових технологій і на сьогоднішній день можна виділити наступні етапи його розвитку, початки яких співпадають з початками індустріалізації (середина XIX ст.), інформатизації суспільства (1969 р.) та глобалізації освіти (1985 р.). Ми вважаємо, що з розвитком нових інформаційно-освітніх технологій дистанційна освіта буде відігравати дедалі важливішу роль, завдяки своїй гнучкості та різноманітності форм.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Андреев А. А. К вопросу об определении понятия «дистанционное обучение» [Электронный ресурс] / А. А. Андреев // Дистанционное образование. – 1997. – № 4. – Режим доступа :

http://www.e-joe.ru/sod/97/4_97/st096.html.

Andreev A. A. K voprosu ob opredelenii ponjatija «distancionnoe obuchenie» [Elektronnij resurs] / A. A. Andreev // Distancionnoe obrazovanie. – 1997. – № 4. – Retrieved from:

http://www.e-joe.ru/sod/97/4_97/st096.html.

2. Бедніна В. Г. Від «ефірного університету» до сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій в позашкільній освіті / В. Г. Бедніна // Вимірювальна та обчислювальна техніка в технологічних процесах : міжнар. наук.-техн. журн. – Хмельницький, 2011. – № 1. – С. 263–266.

Bednina V. G. Vid «efirnogo universitetu» do suchasnih informacijno-telekomunikacijnih tehnologij v pozashkil'nij osviti / V. G. Bednina // Vimirjuval'na ta obchisljuval'na tehnika v tehnologichnih procesah : mizhnar. nauk.-tehn. zhurn. – Hmel'nic'kij, 2011. – № 1. – p. 263–266.

3. Густырь А. В. Понятие, модели и методологические принципы дистанционного образования [Электронный ресурс] / А. В. Густырь // Дистанционное образование. – 2002. – № 5. – Режим доступа до журн.: <http://academy.odoportal.ru/documents/akadem/bibl/russia/5.html>.

Gustyr A. V. Ponjatie, modeli i metodologicheskie principy distancionnogo obrazovanija [Elektronnij resurs] / A. V. Gustyr // Distancionnoe obrazovanie. – 2002. – № 5. – Retrieved from: <http://academy.odoportal.ru/documents/akadem/bibl/russia/5.html>

4. Либин-Левав В. А. Теория и практика дистанционного образования (Открытый университет Израиля) : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Либин-Левав Виктория Анатольевна – М., 1998. – 220 с.

Libin-Levav V. A. Teorija i praktika distancionnogo obrazovanija (Otkrytyj universitet Izrailja) : diss. ... kand. ped. nauk : 13.00.01 / Libin-Levav Viktorija Anatol'evna – M., 1998. – 220 p.

5. Радіус О. А. Розвиток дистанційного навчання у вищих технічних навчальних закладах / О. А. Радіус // Наукові праці ОНАЗ ім. О. С. Попова. – 2006. – № 1. – С. 144–147

Radius O. A. Rozvitok distancijnogo navchannja u vishhijh tehnicnijh navchal'nijh zakladah / O. A. Radius // Naukovi pracj ONAZ im. O. S. Popova. – 2006. – № 1. – pp. 144–147.

6. Розина И. Н. Дистанционные и открытые формы обучения: организационные и методологические вопросы / И.Н. Розина // Инновационные образовательные технологии. – 2007. – № 1(9). – С. 60–74.

Rozina I. N. Distancionnye i otkrytye formy obuchenija: organizacionnye i metodologicheskie voprosy / I.N. Rozina // Innovacionnye obrazovatel'nye tehnologii. – 2007. – № 1(9). – pp. 60–74.

7. Спицын В. А. Дистанционное обучение в средних специальных учебных заведениях как фактор обеспечения качества подготовки специалистов : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Спицын Виктор Алексеевич. – Волгоград, 2006. – 193 с.

Spicyn V. A. Distancionnoe obuchenie v srednih special'nyh uchebnyh zavedenijah kak faktor obespechenija kachestva podgotovki specialistov : diss. ... kand. ped. nauk : 13.00.08 / Spicyn Viktor Alekseevich. – Volgograd, 2006. – 193 p.

8. Agassiz E. C. Society to Encourage Studies at Home / E. C. Agassiz, E. L. Christensen // The changing world of correspondence study – Pennsylvania State University Press, 1971. – P. 21–30.

9. Bissell C. C. The Open University of the United Kingdom / C. C. Bissell // Leadership in Science and Technology: A Reference Handbook. – 2011. – Vol. 2. – P. 24–32.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Пилаєва Тетяна Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов УкрДУЗТ, викладач кафедри педагогіки та іноземної філології ХНЕУ ім.Кузнеця. Телефон: 050-591-56-77.

Наукові інтереси: дистанційна освіта, педагогіка зарубіжної вищої школи.